

Vindkraft på Övre Tun

Arkeologisk förundersökning av Svenneby 165
Svenneby socken, Övre Tun 3:1

Åsa Algotsson och Ingela Lundin

Vindkraft på Övre Tun

Arkeologisk förundersökning av Svenneby165
Övre Tun 3:1, Svenneby socken, Tanum Kommun.

Bohusläns museum

RAPPORT 2006:51

ISSN 1650-3368

Manusförfattare Ingela Lundin, Åsa Algotsson

Layout och grafisk design Pia Hansson (omslag), Pia Claesson, Gabriella Kalmar (inlaga)

Redigering Pia Claesson

Kartproduktion Gabriella Kalmar

Tryck och distribution Bohusläns museum

Kartor godkända från sekretessynpunkt för spridning Lantmäteriverket 2006-09-29. Dnr 601-2006/1710

BOHUSLÄNS MUSEUM

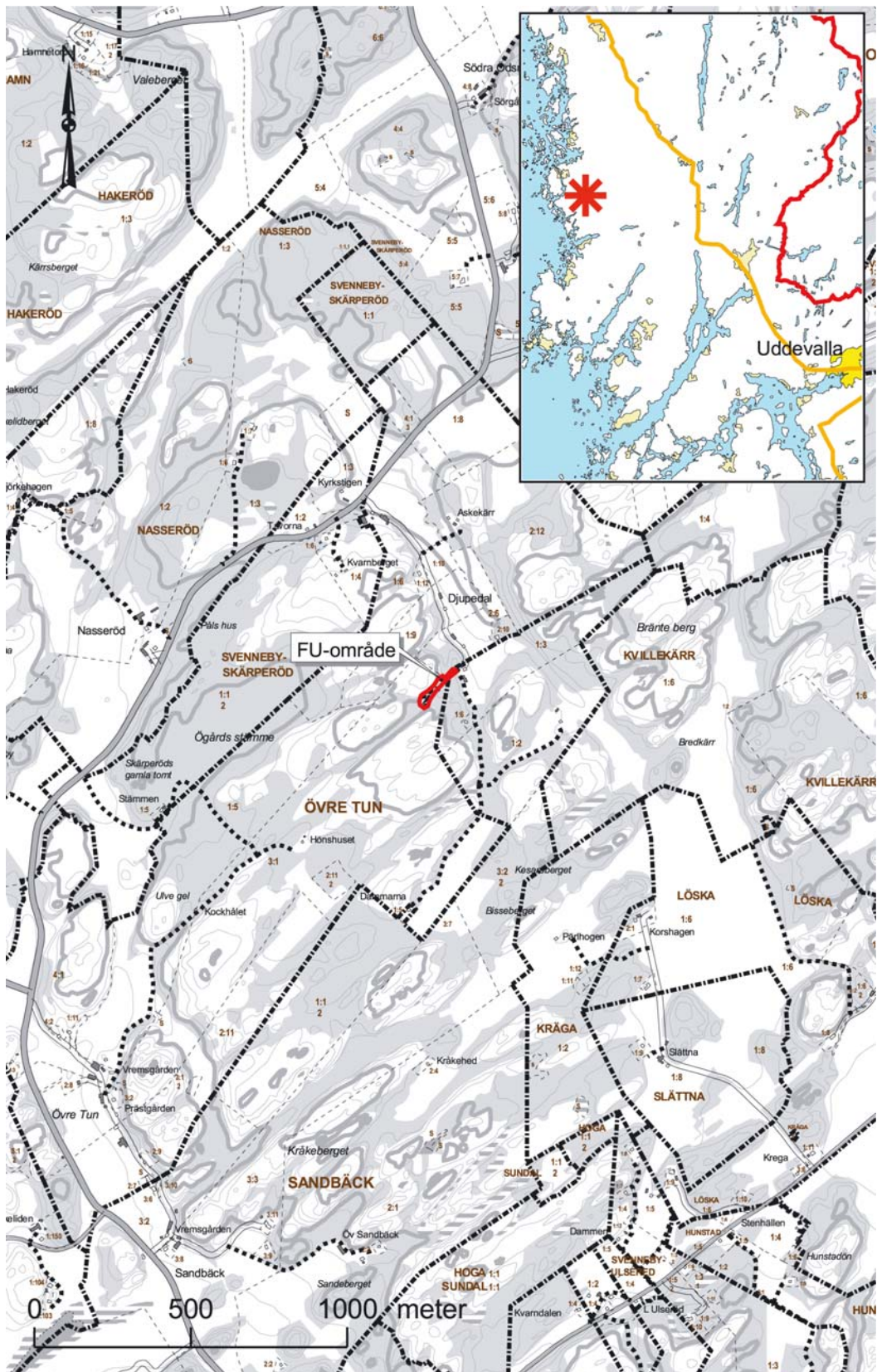
Museigatan 1, Box 403, 451 19 Uddevalla

tel 0522-65 65 00, fax 0522-65 65 05

www.bohusmus.se

Innehåll

SAMMANFATTNING	5
BAKGRUND.....	5
LANDSKAPSBILD.....	5
NATURLANDSKAP.....	5
KULTURLANDSKAP	6
FORNLÄMNINGSMILJÖ.....	6
HISTORISKT KÄLLMATERIAL	6
METODIK	7
RESULTAT	8
SLUTSATSER SAMT ÅTGÄRDSFÖRSLAG.....	10
REFERENSER.....	11
ÖTRYCKTA KÄLLOR	11
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	12
FIGURFÖRTECKNING	13
BILAGOR	13

Figur 1: Utdrag ur fastighetskartan 8097, skala 1:20 000, med undersökningsområdet markerat. Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L1999/3. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 2006-09-29. Dnr 601-2006/1710. Inklipp; utsnitt Röda kartan med undersökningsområdet symboliskt markerat.

Sammanfattning

Inför planer på uppförande av ett vindkraftverk och tillhörande anslutningsväg inom fastigheten Övre Tun 3:1, Svenneby socken, Tanums kommun utförde Bohusläns museum en arkeologisk förundersökning av fornlämning 165, en boplats.

Förundersökningen utfördes inom den planerade anslutningsvägens arbetsområde.

Sammanlagt grävdes sex sökschakt med maskin. I samtliga schakt påträffades fynd av bearbetad flinta. I två utav schakten framkom nio anläggningar; fyra härदार, tre kokgropar och två stolphål. Ett fyndförande sotigt kulturlager med skärvsten förekom i fyra av schakten. Fynden och anläggningarna bedöms härröra från flera förhistoriska tidsperioder: sten-, brons- och järnålder. Efter avslutad förundersökning utvidgades boplatsens utbredning med ett hundratal meter åt sydväst.

Bohusläns museum anser att den del av fornlämning 165 som vägbyggnationen berör, bör slutundersökas.

Bakgrund

Den 25 juli år 2000 utförde Bohusläns museum en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Övre Tun i Svenneby socken, Tanums kommun, Västra Götalands län. Den arkeologiska förundersökningen föranleddes av planer på att bygga ett vindkraftverk i området.

Inom område för planerad anslutningsväg till vindkraftverket finns en fast fornlämning, Svenneby165, en boplats utan känd avgränsning. Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att ta reda på om boplatsen berördes av arbetsföretaget eller ej, och om så var fallet fastställa dess tillstånd och utbredning inom arbetsområdet. Uppdragsgivare och kostnadsansvarig är Bottna Vind, Ekonomisk förening, c/o G. Rasmusson, Bagarvägen 5, 450 70 Hamburgsund enligt Länsstyrelsens beslut dnr 220-5509-99.

Landskapsbild

Naturlandskap

Undersökningsområdet genom vilket anslutningsvägen planeras att gå fram, utgörs av en smal skogbeväxt terrass som övergår i ett sadelläge och löper i NO – SV riktning. Området är beläget mellan två bergshöjder. Den registrerade fornlämningen, Svenneby 165, är registrerad/markerad i en sluttning på terrassens nordöstra del. Höjden över havet ligger på mellan 40 - 45 meter. Markslaget är sandig skogsmark.

Från Djupedals by söderut över fornlämningen löper en skogsväg. Det planerade vindkraftverket är tänkt att uppföras på en utav bergshöjderna strax ovanför och nordväst om skogsvägen/terrassen.

Kulturlandskap

Undersökningsområdet ligger på fastigheten Övre Tuns norra del och tangerar södra delen av ett område vilket är uttaget som riksintressant för kulturmiljövården (KO 53) samt uttaget som skyddsvärd miljö i det kommunala kulturminnesvårdsprogrammet (miljö nr. 44). Det beskrivs i programmet som ett typiskt bohuslänskt bronsålderslandskap med rösen, hållristningar och skålgropar. I den södra delen av fastigheten ligger Övre Tuns äldre gårdsläge som också ingår som bevarandevärd miljö i samma program (miljö nr.52. se Tanums kulturnämnd, s. 181+195f).

I väster gränsar fastigheten till ett av länsstyrelsen uttaget fornlämningsområde (nr. 44), *Nasseröd - Skärpe*, bestående av megalitgravar, hållristningar och gravhögar (Länsstyrelsen s. 63f).

Utanför riksintresseområdet och i nära anslutning till det planerade vindkraftverket finns ett omfattande område med dammanläggningar och en kvarnmiljö, belagd på utmarkskarta från 1789 – 1790 (Akt: nr. 37 Svenneby ps).

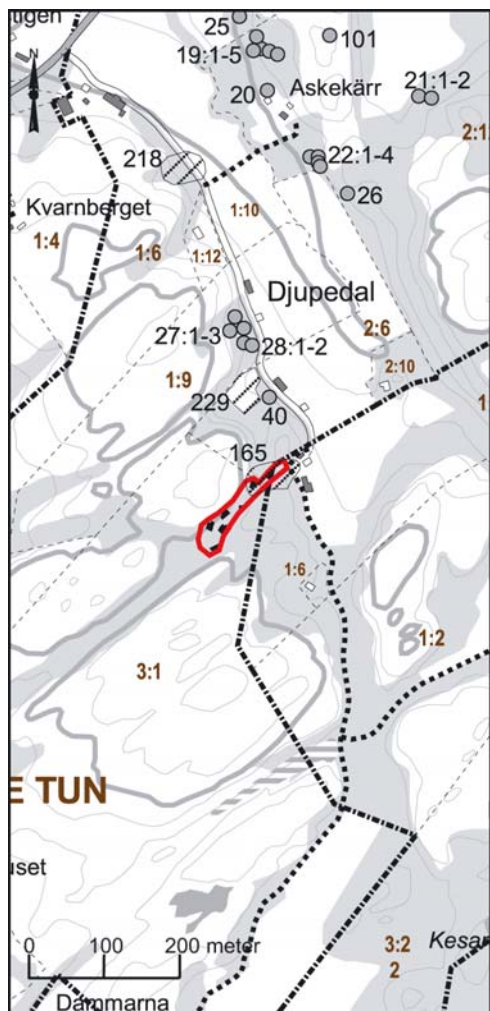
Fornlämningssmiljö

Norr om undersökningsområdet, inom en radie av 500 meter, ligger tre boplatser och sju hållristningslokaler (Svenneby 20 – 22, 26 – 28, 40, 218, 220, 229). Merparten av dessa fornlämningar ligger väl samlade utmed den angränsande dalgångens båda sidor, på nivåer av 25 – 35 meter över havet. Hållristningarna indikerar att närområdet utnyttjats under brons- och äldre järnålder. Boplatserna har ett mer anonymt flintmaterial som inte går att närmare tidsbestämma utan skulle kunna härröra från större delen av förhistorien. Utvidgar vi radien på närområdet till cirka en kilometer finner vi även sten- och yngre järnålder representerade i fornlämningsbilden genom ett par megalitgravar och gravhögar (se figur 2).

Historiskt källmaterial

Övre Tun har ett första skriftliga belägg år 1346 i *Diplomatorium Norvegicum* (s. 103, OGB XVI).

Den skogsväg som idag går genom området har under 1800-talet utgjort vägen mellan Wrem i nordöst och Heestrand väst. Över området löper en äldre stengårdsgård.

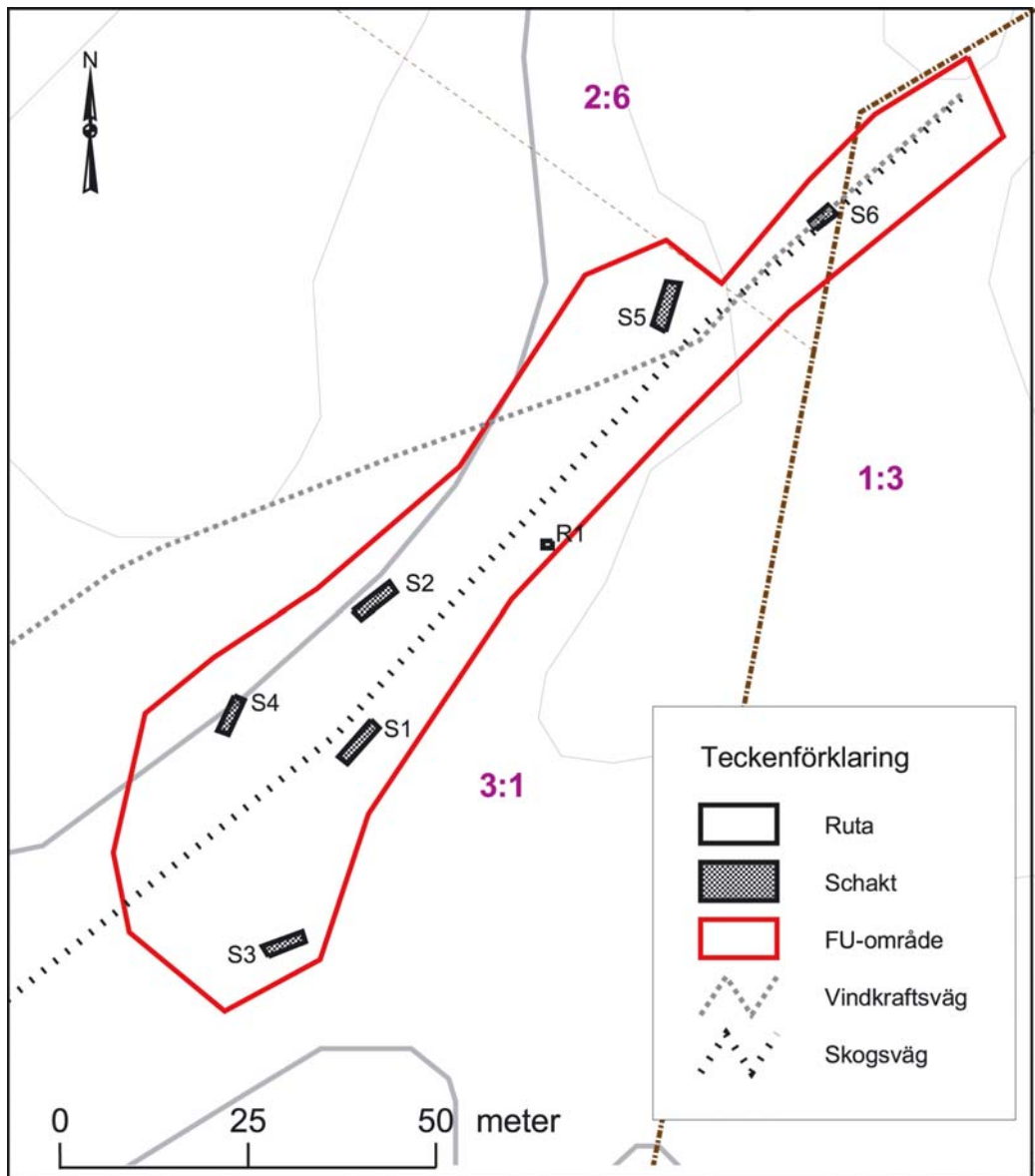
Figur 2: Karta över undersökningsområdet samt närliggande fornlämningar.

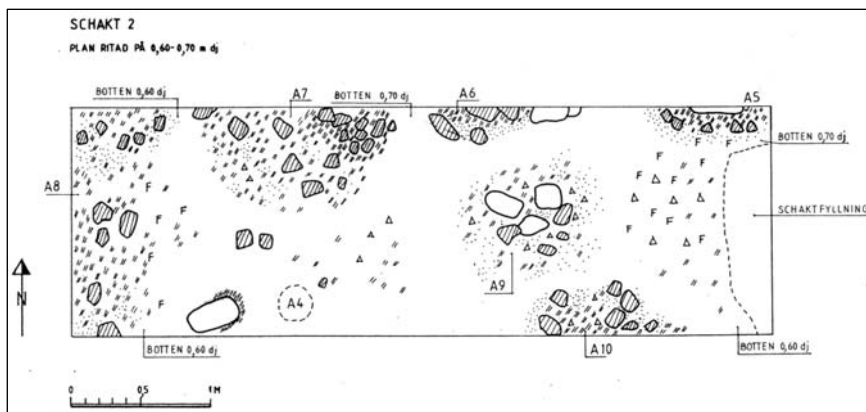
Figur 3. Foto över undersökningsområdet taget från NV. Fotograf Åsa Algotsson

Metodik

Förundersökningen inleddes med en översiktlig besiktning av exploateringsområdet, ytskadade markpartier kontrollerades. Därefter grävdes sökschakt med hjälp av grävmaskin och 1,5 meter bred planskopa. En meterruta grävdes för hand. Schakt, provruta och anläggningar mättes in med GPS och dokumenterades genom text, ritning, och digital fotografering. Fynd och kolprov samlades in.

Figur 4. Schaktplan.

Figur 5. Planritning över schakt 2, detalj. Teckning: Anette Olsson

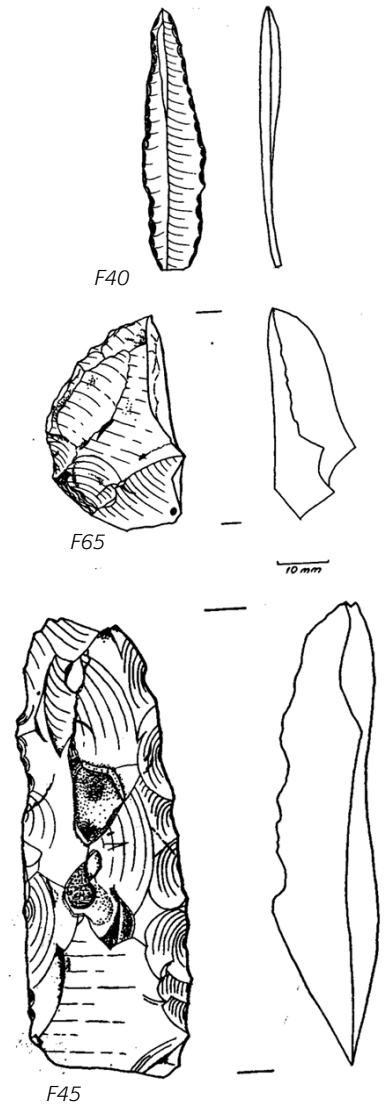
Resultat

Inom den registrerade fornlämning 165 tidigare begränsning, nordost om stengärdesgården, iaktogs ett flertal flintavslag i ytskadade partier i marken. Sammanlagt grävdes sex sökschakt med maskin på en sammanlagd längd av 29 meter. Schaktdjupet varierade mellan 0,2-0,8 meter. I schakt 1 gjordes en 1,3 meter djup nedgrävning för att klargöra lagerföljderna inom undersökningsområdet. Lagerföljden var relativt enhetlig, under grästorven följde ett mörkbrunt sotigt sandlager som i vissa delar var grusigt och stenigt. Tjockleken varierade mellan 0,1 och 0,4 meter. I lagret fanns rikligt med slagen flinta. Därunder påträffades stenig grusig sand, delvis blockig och i schakt 6 kom underliggande berg i dagen redan på 0,25 meter under markytan. Här fanns dock fyndförande lagret även i bergsfickor.

I samtliga schakt påträffades fynd, mestadels flinta (se bilaga 3). I två utav de sex schakten framkom totalt nio anläggningar: i schakt 2 fanns fyra härdar, två kokgropar, och ett ev. stolphål, och i schakt 1 fanns en härd och ett stolphål. Kulturlagret, som bestod av ett fyndförande mörkbrunt humöst grusigt sandlager, innehöll bitvis rikligt med sot/kol och skärvsten. Lagret framkom i schakt 1, 2, 5 och 6 (se figur 2 och bilaga 1+2). Den blockiga marken utgör uppenbarligen en begränsning av kulturlagret i schakt 1 och 2.

Fynden består till största delen av slagen flinta. Ett par bitar bearbetad bergart, kvarts, och kvartsit samt två bitar keramik finns också. Bland avfallsmaterialet påträffades även några redskap: en spånborr (F40), en skivmejsel (F45), eventuellt ett par skrapor (F65) och ett spån med retuscherad tånge (F60) (se bilaga 3 + figur 6). Materialet är delvis svallat, och bland detta finns även enstaka bitar naturlig flinta.

Tre kolprov togs ur följande anläggningar: härd A1 i schakt 1, härd A5 och kokgrop A6 i schakt 2. Datering med hjälp av ¹⁴C analys har ej kunnat göras då inga medel för detta fanns tillhanda.

Figur 6: Spånborr (F40), del av skrapa? (F65) samt skivmejsel (F45). Teckning av Anette Olsson.

6. Slutsatser

Efter avslutad förundersökning av boplats Svenneby 165 kan konstateras att den sen tidigare registrerade fornlämningens utbredning inte var riktig, utan boplatsen fortsätter ett hundratal meter åt syd-sydväst upp på ett skogbeklätt terrassområde/sadelläge. Här framkom rikligt med fynd i form av avfall och ett par redskap i flinta. Ett par bitar keramik påträffades också. I två utav schakten framkom sammanlagt ett tiotal anläggningar: fyra härdar, tre kogropar/härdgropar, två stolphål och ett sotigt kulturlager med skärersten.

Flintmaterialet verkar typologiskt höra hemma någon gång i slutet av den äldre stenåldern, under senmesolitikum, eventuellt tidig lihulttid, vilket skulle stämma med strandlinjekurvorna för området där havet antas ha gått upp till 40 meter under tidsperioden 7 000 – 7 500 BP (Påsse 1996).

Vid denna tidpunkt var platsen antagligen en strandbunden boplats ute på en ö i den dåtida skärgården.

Härdar och kogropar kan vara svåra att säkert tidsbestämma endast utifrån typ och utseende utan en ¹⁴C-analys, men flertalet av den här typen av anläggningar har under senare år undersökts på flera platser i Bohuslän och då har många kunnat dateras till metalltid, brons-/äldre järnålder. Keramikbitarna är små och spjälkade av ett rödaktigt hårt bränt, finmagrat gods. De är av allmänt utseende och bedöms höra hemma i den senare tidsfasen.

Man kan alltså särskilja två förhistoriska faser/tider under vilket området utnyttjats, senmesolitisk tid och metalltid, det vill säga brons-/äldre järnålder.

Förundersökningen visade att fornlämning 165 utbredning sträcker sig ytterligare ett hundratal meter åt sydväst och troligen innehåller lämningar från två olika tidsperioder, från 7 000 – 7 500 BP och från 3 500 – 1 500 BP.

Innan ytterligare markarbeten utförs inom vägområdet anser Bohusläns museum att en slutundersökning bör utföras av boplats Svenneby 165 norra del eftersom den planerade anläggningsvägen här direkt berör fornlämningen.

Slutsatser samt åtgärdsförslag

Bohusläns museum anser att fornlämning 165, en boplats från sten- resp. brons- och/eller äldre järnålder, bör slutundersökas innan byggnation av anläggningsväg och vindkraftverk kan bli aktuellt.

Referenser

Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. Nr XVI. Ortnamnen i Kville Härad. Elanders Boktryckeri AB. Göteborg, 1945.

Påsse, T.1996. Mathematical model of the shore level displacement in Fennoscandia. Sveriges geologiska undersökningar, Göteborg, Sweden. *Svensk kärnbränslehantering AB. Technical report 96-24*. Stockholm.

Tanums Kulturnämnd, 1984. Kulturminnesvårdsprogram för Tanums kommun. Tanums Kulturnämnds skriftserie nr 4. Uddevalla 1984.

Otryckta källor

Lantmäteriet

Akt: Svenneby 37. *Karta över Samfällda Utmarken...*Upprättad åren 1789 och 1790.

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr:	220-5509-99
BM dnr:	342/98K
BM pnr:	4052 (f.d. 640)
Intrasisprojekt:	-
Fornlämningsnr:	165
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Tanum
Socken:	Svenneby
Fastighet:	Övre Tun 3:1
Ek. karta:	8097
Läge:	X 6498.55 Y 1239.03 Z 40 – 50 m ö h
Koordinatsystem:	RT 90
Höjdsystem:	-
Uppdragsgivare:	Bottna Vind, ek. för. C/o G. Rasmusson, Bagarv.5, 450 70 Hamburgsund
Ansvarig institution:	Bohusläns museum
Projektledare:	Åsa Algotsson
Fältpersonal:	Åsa Algotsson, Stig Swedberg
Konsulter:	Ulf Andersson, Tanums maskinstation
Fältarbetstid:	16 timmar
Arkeologtimmar:	16 timmar
Undersökt yta:	45 m ²
Arkiv:	Bohusläns museums arkiv
Ritning:	Anette Olsson
Fynd:	Förvaras i Bohusläns museums magasin. UM nr 28 929.

Figurförteckning

Figur 1: Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan, blad 8097, med platsen för undersökningen markerad. Skala 1:20 000. Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L1999/3. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 2006-09-29. Dnr 601-2006/1710. Inklipp; utsnitt Röda kartan med undersökningsområdet symboliskt markerat.

Figur 2: Foto över undersökningsområdet taget från NV. Fotograf: Åsa Algotsson

Figur 3: Översiktskarta över det undersökta området skala 1:10000

Figur 4: Schaktplan med undersökta schakt inom undersökningsområdet

Figur 5: Teckning av tre redskap, spånborr (F40), Skivmejsel (F45) och del av en ev. skrapa? (F65). Teckning: Anette Olsson, Bohusläns museum

Bilagor

Bilaga 1. Tabell 1: Schaktbeskrivning, Tabell 2: Provruta

Bilaga 2. Tabell 3: Anläggningar

Bilaga 3. Tabell 4: Fynd

BILAGA 1

Tabell 1: Schaktbeskrivning

Schakt nr	Längd (m)	Djup (m)	Lagerbeskrivning	Anläggning J/N	Fynd J/N	Kommentar
1	5,0	0,8 – 1,3	L1) markhumus, 0,15 m L2) fet, humös svartbrun sand, 0,4 m L3) brun grusig sand, 0,7 m L4) lera i botten. Djupgrävt till 1,3 m	A1, A2 + k-lager	F34 - 53	Fynd direkt under torven. Lager 2 är starkt sotpåverkat, fynden är som rikligast här på 0.3 - 0.4 m djup.
2	6,0	0,75	L1) markhumus 0,1 m L2) gråbrun stenig grusig sand 0,1 - 0,3 m L3) stenig grusig sand, 0,35 m	A1 – A6	F1 - 33	I L2 finns ett Kulturlager: hårt packat sotig brun grusig sand med kolpartier, rikligt med flinta, skärvsten samt anläggningar ned till 0,7 m djup.
3	5,0	0,7	L1) markhumus, 0,15 m L2) mörkbrun sand, 0,25 m L3) blockig, grusig sand 0,3 m	-	F54 - 55	Måttligt med flinta på 0 - 0,4 m djup alla svallade, inget egentligt kulturlager.
4	5,0	0,6	L1) markhumus, 0,15 m L2) brun sand, 0,25 m L3) blockig, grusig sand 0,2 m	-	F56 – 59	Lite flinta 0-0,2 m, en del svallade. Norra delen av schaktet stört av äldre körväg, ända ned i botten.
5	5,0	0,4	L1) Markhumus 0,1 m L2) brun ngt. siltig sand som blir sandigare och gulare mot botten, 0,3 m	K-lager	F60 – 64	I schaktets södra del, påfört material. Därunder fyndförande lager på ca 0,3 m djup. I norra delen finns fynd direkt under torven.
6	3,0	0,3	L1) Gråstov, 0,05 m med recent material i mindre L2) grusig sand i utfyllnad i bergsprickor, 0,25 m	K-lager	F65 – 70	Recent material i mindre mängd i gråstov. Därunder grusig sand, påfört material, sannolikt från boplatsen. Följs av intakta lager med extremt mycket flinta och skärvsten., vilka delvis ligger i bergsprickor.

Tabell 2: Ruta

Ruta nr	Storlek (m)	Djup (m)	Lager	Anl.	Fynd	Kommentar
1	0,5	0,1	Sand	-	Ja	Vid väg

BILAGA 2

Tabell 3: Anläggningar

Anläggnings nr	Typ	Form (i plan)	Storlek (m)	Djup (m)	Fyllning	Fynd J/N	Kommentar
A1	Hård	Oval	0,65 x 0,4	0,11	Mycket sotig, med enstaka kolbitar runt stenar.	Ja, slagen flinta	Oregelbundet stensatt. Kolprov insamlat.
A2	Grop/ Stolphål?	Rund	0,25 diam	0,1			Möjligt stolphål.
A3	Kulturlager	-	6,0 x 1,5	0,2	Humös brun sotig grusig sand	Ja	Förekommer i schakt 1 och 2. Rikligt med flinta, skärersten och anläggningar
A4 (S2:a1)	Stolphål?	Rund	-	0,15	-	-	-
A5 (S2:a2)	Hård	-	0,8	0,3	Sotig humös (?) sand. Stenhäll över anl. Stenar mot botten. Mycket sot och kol.		Delvis i schaktvägg. Kol- och jordprov insamlat. Foto nr 7.
A6 (S2:a3)	Kokgrop	-	1,0	0,4	Stenpackning över anl.		Delvis i schaktvägg. Foto nr 9 + 10.
A7 (S2:a4)	Hård/ kokgrop	-	1,4	0,4	-		Delvis i schaktvägg
A8 (S2:a5)	Härdrest	-	-	-	-		
A9 (S2:a6)	Härdrest	-	-	-	-		
A10 (S2:a7)	Hård/ kokgrop	-	1,0	0,4	-		Delvis i schaktvägg

BILAGA 3

Tabell 4: Fynd: UM 28929

Fyndnr	Sakord	Material	Antal	Vikt (g)	Fyndomständighet	Djup	Kommentar
1	Avslag	Kvartsit?	2		S2	0-0,15	
2	Avslag m bruksretusch	Flinta	1		S2	0-0,15	Redskap?
3	Övrigt slagen	Flinta	1		S2	0-0,15	
4	Avslag	Flinta	12		S2	0-0,15	
5	Spån	Flinta	8		S2	0-0,15	
6	Övrigt	Flinta	12		S2	0-0,15	Många naturliga
7	Splitter	Flinta	26		S2	0-0,15	
8	Mikrospån	Flinta	1		S2	0,15-0,2	
9	Spån	Flinta	15		S2	0,15-0,2	
10	Avslag	Flinta	28		S2	0,15-0,2	
11	Övrigt	Flinta	10		S2	0,15-0,2	
12	Splitter	Flinta	6		S2	0,15-0,2	
13	Avslag m bruksretusch	Flinta	1		S2	0,15-0,2	
14	Kärna	Flinta	1		S2	0,20-0,25	
15	Avslag	Flinta	26		S2	0,20-0,25	
16	Spån	Flinta	7		S2	0,20-0,25	
17	Övrigt och splitter	Flinta	14		S2	0,20-0,25	
18	Avslag	Kvartsit	1		S2	0,20-0,25	
19	Avslag	Kvartsit	1		S2	0,25-0,35	Naturlig?
20	Avslag m bruksretusch	Flinta	1		S2	0,25-0,35	Redskap?
21	Avslag	Flinta	21		2	0,25-0,35	
22	Övrigt och splitter	Flinta	19		2	0,25-0,35	
23	Kärna	Flinta	1		S2	0,25-0,35	
24	Avslag	Flinta	2		2	0,35	
25	Splitter	Flinta	3		2	0,35	
26	Avslag m bruksretusch	Flinta	1		2	0,5	
27	Kärna	Kvartsit?	1		2	0,6	
28	Kärna	Flinta	1		2	0,6	
29	Avslag	Flinta	8		2	0,6	
30	Övrigt och splitter	Flinta	5		2	0,6	
31	Spån	Flinta	1		2	0,6	
32	Avslag	Flinta	6		2	0,6	
33	Avslag m bruksretusch	Flinta	1		2	0,6	
34	Kärna	Flinta	2		1	0-0,45	
35	Spån	Flinta	4		1	0-0,45	
36	Avslag	Flinta	29		1	0-0,45	

37	Övriga	Flinta	14		1	0-0,45	
38	Splitter	Flinta	15		1	0-0,45	
39	Kärl?	Keramik	2		1	0-0,45	
40	Spånborr	Flinta	1		1	0,45-0,5	Redskap. Ret långsidor, ngt vindpinad/svallad
41	Kärna, del av	Flinta	5		1	0,45-0,5	
42	Avslag	Flinta	32		1	0,45-0,5	
43	Spån	Flinta	11		1	0,45-0,5	
44	Övrigt och splitter	Flinta	28		1	0,45-0,5	Varav två bergart
45	Skivmejsel	Flinta	1		1	0,5-0,55	Redskap (Yxa?)
46	Avslag	Flinta	5		1	0,5-0,55	Kufa?
47	Avslag	Flinta	20		1	0,5-0,55	
48	Övrigt och splitter	Flinta	7		1	0,5-0,55	
49	Avslag	Kvarts	1		1	0,5-0,55	
50	Avslag	Kvartsit	1		1	0,5-0,55	
51	Kärna	Flinta	4		1	0,55-0,6	
52	Avslag	Flinta	2		1	0,55-0,6	
53	Övrigt och splitter	Flinta	3		1	0,55-0,6	
54	Avslag	Flinta	3		3	0-0,4	
55	Övrigt och Splitter	Flinta	14		3	0-0,4	Många naturliga
56	Avslag	Flinta	1		4	0-0,2	Kufa? Svallad!
57	Avslag	Flinta	2		4	0-0,2	
58	Spån	Flinta	2		4	0-0,2	
59	Övrigt	Flinta	4		4	0-0,2	
60	Spån	Flinta	7		5	0-0,35	Varav ett med retuscherad tånge. Redskap?
61	Mikrospån	Flinta	1		5	0-0,35	
62	Övrig slagen	Kvartsit	1		5	0-0,35	
63	Avslag	Flinta	4		5	0-0,35	
64	Övrigt och splitter	Flinta	7		5	0-0,35	
65	Skrapa	Flinta	4		6	0-0,15	Redskap
66	Avslag	Flinta	6		6	0-0,15	
67	Spån	Flinta	4		6	0-0,15	
68	Avslag	Flinta	12		6	0-0,15	
69	Övrigt och splitter	Flinta	16		6	0-0,15	
70	Övrig slagen	Kvarts	2		6	0-0,15	
71	Avslag	Flinta	1		Ruta 1		
72	Övrig slagen	Flinta	1		I vägen vid S4		Stort! Bruksretusch? Hårt svallad